

## **НЕ ЗА СЛОВАМИ, А ЗА ДІЛОМ ПАМ'ЯТАЮТЬ ТА ШАНУЮТЬ УЖЕ ДЕСЯТКИ РОКІВ СЛАВНОЗВІСНУ РОДИНУ ТЕРЕЩЕНКІВ**

Терещенки – українські промисловці, землевласники та меценати XIX – початку XX століття. Походять з козаків м. Глухова (нині Сумської області). Родина Терещенків посідала провідні місця у торгівлі хлібом, цукром та худобою, у цукровому, суконному виробництвах, лісообробці, інших галузях. Їм належало понад 200 тисяч десятин землі (з них 70 тисяч на Київщині). Вони стали одними з фундаторів цукрового (1887 р.), рафінадного (1903 р.), та Всеросійського товариства цукрозаводчиків (1897 р.). Щороку на цукрових підприємствах Терещенків вироблялося продукції більш ніж на 21 млн. крб. У 1911 році їхні рахунки лише у закордонних банках перевищували 13 млн. крб. Родина Терещенків уславилася багатьма добродійними справами, на які вони **витратили** близько 5 млн. крб., підтверджуючи тим самим девіз їхнього дворянського герба – “Прагнули до громадянських справ”. Художнє зібрання Терещенків стало основою Київського музею російського мистецтва та інших музеїв столиці.

Протягом семи десятиліть нас переконували, що Терещенки – багаті цукрозаводчики, експлуататори трудового народу. Нині ми маємо можливість переглянути роль цієї сім'ї у контексті історії. Не в останню чергу в коло занять членів родини входила благодійна і громадська діяльність. Саме коштом Терещенків будувалися та діяли лікарні, притулки, гімназії, училища. Багато зробили Терещенки й для розвитку культури. Зокрема, Микола Терещенко на добродійні та просвітні установи жертвував аж 5 мільйонів карбованців. Був почесним попечителем 1-ї гімназії (нині “жовтий” корпус університету ім. Т.Шевченка), спорудив будинок 5-ї гімназії (його реконструйовано для Українського транспортного університету), вніс найбільше з приватних пожертвувань на будівництво 4-ї гімназії (нині підрозділ Служби безпеки України), заснував жіночу торгову школу ім. П.Терещенка (Інститут удосконалення вчителів ім. Б.Грінченка), на його кошти побудовано міське училище ім. М.Терещенка (тепер — Інститут театрального мистецтва ім. І.Карпенко-Карого). Політехнічний інститут, Міський музей старожитностей і мистецтва (Національний художній музей України), Троїцький народний дім (Театр оперети), Володимирський собор, Миколаївський собор Покровського монастиря, Покровська церква на Солом'янці — усі вони, а також багато інших, уже не існуючих, з'явилися за значної фінансової участі Терещенка. У його колишньому особняку розташований Національний музей Т.Шевченка. На кошти його старшого сина Івана утримувалася приватна художня школа. Терещенки були знавцями, збирачами мистецтва та меценатами. Саме завдяки Миколі та Федору Артемовичам, а ще їхнім дітям Івану, Олександрю, Варварі та Ользі, Київ має тепер зібрання державних музеїв: Т.Г. Шевченка, українського образотворчого мистецтва, західного та східного мистецтва.

У 1872 році Терещенкам було присвоєно дворянське звання, 150 тисяч карбованців (більше від усіх інших осіб) М.Терещенко пожертвував на будівництво Київського політехнічного інституту. Помер Микола Терещенко 19 січня 1903 році в Києві, за заповітом, похований у Глухові, почесним громадянином якого (як і його батько) він був. Багато комерційних і благодійних справ вів М.Терещенко разом зі своїм молодшим братом Федором, який народився 8 лютого 1832 року Як батько і старший брат, неодноразово займав вищі громадські посади в їхньому рідному місті (мировий суддя, бургомістр міського магістрату) й опікувався заснованими в ньому родиною Терещенків благодійними установами. У міру того, як продукція цукрових підприємств багатії родини починала займати провідну роль на загальноросійському ринку, Федір для ведення справ переїхав до Москви, де також займався благодійною діяльністю. Входяв Микола Артемович у різноманітні ради і очолював багато московських благодійних комітетів. Тут він купував картини багатьох російських художників, переважно передвижницького спрямування. У 1875 р. Ф.Терещенко переїхав у Київ, де вже міцно обжився його старший брат. Незабаром його обирають гласним міської думи, і він стає одним із найактивніших і найвідоміших громадських діячів міста. На власний кошт фінансує численні благодійні заходи, зокрема будівництво й утримання Рубежівської колонії (де навчалися ремесел малолітні злочинці), нічліжного і пологового притулків. У своєму будинку (тепер міститься Музей російського мистецтва) Федір улаштував картинну галерею, яку могли відвідувати жителі міста. Здебільшого його цікавили твори передвижників, які він купував на аукціонах, при цьому конкуруючи з відомим московським купцем, колекціонером і меценатом П.Третяковим (за власним визнанням останнього). У його будинку частими гостями були видатні майстри пензля — І.Рєпін, І.Шишкін, І.Крамської, а також В.Васнецов і М.Нестеров, які жили в Києві у зв'язку з роботами щодо розпису Володимирського собору. Зібрані Ф.Терещенком твори склали основу колекції Київського музею російського мистецтва. За два дні до смерті Ф.Терещенко пожертвував 25 тисяч карбованців на будівництво Міського музею (тепер Національний художній музей). У його створенні також брали участь відомі культурні діячі та меценати В.Антонович, М.Біляшівський (його перший директор), визначний мистецтвознавець, автор концепції Володимирського собору О.Прахів, найбагатші київські підприємці Л.Бродський і В.Симиренко і, звичайно, члени родини Терещенків, насамперед старший брат Федора — Микола і зять останнього — Б.Ханенко. Помер Ф.Терещенко в Києві 15 червня 1894 р. Крім сина (теж Федора), про якого йтиметься, у нього були доньки Надія і Наталка. Найвідоміші в третьому поколінні дому Терещенків

— сини Миколи, Іван і Олександр, його дочка Варвара та її чоловік Б.Ханенко, а також їхній двоюрідний брат Федір.

Розповідаючи про родину Терещенків, не можна не згадати і Варвару Миколаївну (1852—1922), дочку Миколи Артемовича, яка одружилася з нащадком одного з українських гетьманів другої половини XVII століття, великим землевласником, підприємцем, колекціонером і меценатом Богданом Ханенком, котрий належав до вищої аристократії Російської імперії. Б.Ханенко народився в 1849 р. на Чернігівщині в родовому маєтку. Гімназію та юридичний факультет університету закінчив у Москві, після чого (з 1873 р.) служив у департаменті юстиції в Петербурзі, а в 1875 р. був обраний мировим суддею. Тоді ж він побрався з Варварою Терещенко, разом із якою усе життя присвятив (зрозуміло, водночас із масштабною службовою, комерційною і громадською діяльністю) збиранню творів мистецтва. Будучи блискучим знавцем світового мистецтва, Б.Ханенко на аукціонах Петербурга, Варшави і багатьох європейських столиць мав змогу придбати безцінні полотна переважно західних живописців — Д.Веласкеса і Ф.Сурбарана, П.Рубенса і Ф.Гальса, Ж.-Л. Давида і багатьох інших майстрів. Із виходом у відставку Богдан Ханенко у 1881 р. оселився в Києві. У своїх маєтках заводив зразкове господарство. Його обирають головою Південноросійського товариства сприяння землеробству, головою Київського комітету торгівлі і промисловості, членом правління багатьох інших комітетів, банків, комерційних об'єднань.

З 1896 р. Б.Ханенко стає керуючим справами Товариства заводів братів Терещенків, паралельно займаючись археологічними дослідженнями. Найважливіші результати розкопок друкував у каталогах-альбомах, виданих його ж коштом, — “Старожитності Наддніпрянщини” (випуск 1–7, 1907) і “Руські християнські старожитності” (1899). Водночас Б.Ханенко з дружиною та її родичами бере активну участь у багатьох благодійних акціях у Києві, зокрема у створенні вищезгаданого Миського музею, відчиненого в переддень 1899 року. Він не лише жертвує для нього величезні суми і частину своїх колекцій (що становила понад половину початкового зібрання музею), але також пише його статут і бере професійну участь у формуванні експозицій. З 1897 р. фактично очолює (його номінальним головою була графиня М.М. Мусіна-Пушкіна) Київське товариство старожитностей і мистецтв, обіймаючи посаду віце-голови, а через 4 роки офіційно стає його головою. Б.Ханенко був також членом Історичного товариства Нестора-літописця, головою Київського комітету торгівлі й мануфактури, у 1906—1912 рр. — членом Державної Ради від промисловців, причому на посаді, яка відповідала дійсному статському раднику. У 1910 р. київський колекціонер був обраний почесним членом петербурзької Академії мистецтв та Академії наук. Помер він у травні 1917 року. Свої зібрання творів мистецтва заповідав місту за піклування своєї дружини. Воно склало основу колекції київського Музею західного і східного мистецтва, нині імені Б. і В.Ханенків. Її належати до роду Терещенків означало не лише бути багатою людиною. Терещенків відрізняла велика працездатність. Всіх їх об'єднував неписаний родовий кодекс честі, якого вони дотримувалися і в підприємстві, і в добродійності, і в своїй пристрасі до мистецтва. Саме тому вони залишили після себе так багато пам'яток, що їх не здатна була зруйнувати жодна революція. Різноманітні колекції із зібрань Терещенків й тепер є окрасою Київських музеїв.

Нині родина Терещенків живе у Франції, їхні онуки та правнуки є громадянами іншої країни, але їх тягне на історичну батьківщину. Деякі вже приїжджали до Києва, їм дуже сподобалося місто. Сьогодні Терещенки повертаються в Україну. У Глухові хочуть відродити сімейну справу. Що ж, історію не можна відновити, але її можна продовжувати.